

EHL-İ BEYT VE TÜRKLER

EHL-İ BEYT VE TÜRKLER

Baki Yaşa ALTINOK

Ehl-i Beyt ve Türkler'in tarihi sürecine kısaca göz attığımızda Arap ordularının Türkistanı istila ettiğini görürüz. Diğer yandan Muaviye'nin de Arap ırkçılığına dayalı Türkleri İslâmlaştırma siyaseti Türkistan halkına hiç de cazip gelmemiş idi. Ayrıca M. 705-715 yıllarında Emevîlerin Horasan valiliğine atadığı İbn. Kuteybe'nin Türkistan halkını çoluk çocuk demeden kılıçtan geçirmiş olması Türk halkında Emevî saltanatına karşı derin nefret uyandırmıştır.

İbn. Kuteybe, Buhara'yı ele geçirdikten sonra Türklerden evlerinin yarısını Arap ailelere vermelerini emretmiştir. Bu siyasetiyle Türkleri anane, gelenek ve kültürlerinden yoksun bırakıp Araplaştırmayı amaçlayan Kuteybe, uygulamaya direnen aileleri türlü işkencelerden geçirecek sindirmek istemiştir.[1] Kerbelâ faciasından sonra Türkistan'a göçen Ali oğullarının anlayışıyla zora dayanmayan İslâm'a davet çağrıları Emevî nefretine rağmen Türkler arasında büyük rağbet görmüştür.

Muaviye, oğlu Yezid'i kendi yerine atamasıyla hilafetin ikinci kez şahsi çıkar ve saltanata dönüştürüldüğünü gören Ehl-i Beyt ve taraftarları Irak bölgesinden sonra Horasan bölgelerine giderek Ehl-i Beyte dayalı gerçek İslâmiyet'in ve hilafetin hâkimiyetini sağlamaya çalışıyorlardı.

Önceleri Hz. Hüseyin, sonra da Abdullah b. Zübeyr'in başlattığı mücadele Haccac Yusuf'un ağır baskı ve zulümlerine rağmen İmam Zeyd'in şahsında zirveye ulaşmış bulunuyordu.

Fakat Kufeliler, İmam Ali, İmam Hüseyin'e yaptıkları gibi, İmam Zeyd'in yanından da ayrıldılar. İmam Zeyd, yanında kalan az bir adamıyla Kufe valisi Yusuf b. Ömer'in himayesindeki Emevî ordusuyla yığıtçe savaştı ve şehit oldu. Gelişmeler üzerine oralarda barınmayacağını anlayan Zeyd'in oğlu Yahya, gizlice Horasan'a gitmek zorunda kalmıştır.[2]

İmam Zeyd'in acıklı akıbeti Ehl-i Beyt ve taraftarlarının üzüntüsü ve öfkelerini daha da arttırdı. Onlar bu zamana kadar gizli yürütmekte oldukları davetlerini başka çareleri kalmadığını anlayıp, açıkça söylemeye başladılar.

Horasan'daki akrabalarının yanına giden Zeyd'in oğlu Yahya, Belh'te gözlerden uzak, gizli yaşamak zorunda kalmıştı. Takip edilen Yahya da M. 743 yılında Cüzcan'da Emevîler tarafından ortadan kaldırıldı

Emevî zulmünden iyice bunalan Hz. Peygamberin diğer akrabaları da kurtuluşu Türkistan'a ve Türklerin yanına göçmekte buldular. Bu gelişmeler neticesinde ise, Türkler ile Ehl-i Beyt'in fikir birliği oluşmuştur.

Türkler ise Emevîlerin Arap ırkçılığına dayalı siyasal İslâmcılığına karşı, Haşimi sülalesinin sevgi ve hüsgörüye dayanan iman prensiplerini kabul edip benimsediler. Bununla birlikte, Hz. Peygamberin evlatlarının haksız yere Emevîlerce öldürülmüş olması, bu kırimda arta kalanlarının da perişan bir vaziyette göç ederek aralarına sığınmaları, Türklerin Ehl-i Beyt'e muhabbetini daha da kuvvetlendirmiştir.

Gelişmelerden çıkar sağlamak isteyen Hz. Peygamberin amca soyundan gelen Abbasoğulları, Ehl-i Beyt namına yürüttükleri davet neticesinde halk, Hz. Peygamberin akrabalarına büyük bir muhabbet besliyor. Buna karşı iktidarı entrikalarla elinde tutan Emevî hanedanında ise nefret ediyordu.

Bu ortamda yararlanmak isteyen Abbasoğulları'ndan İbrahim, Eba Müslim'i[3] Horasan'a yolladı. Horasan'da İbrahim lehine propaganda yürüten Eba Müslim, bununla da yetinmeyerek, Horasan ve civarındaki bölgeleri iki kez dolaşarak Abbasoğulları'nın faziletlerini, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'e yakınlıklarını, asıl hilafet sahibi olduklarını, ayrıca Emevîlerin yaptığı zulümleri, işledikleri cinayetleri, ateşli konuşmalarıyla anlatarak, Abbasoğulları'ndan İbrahim'e halktan biat alıyordu.[4]

Eba Müslim'in Türk olması bu mücadelesinde kendisine büyük avantajlar sağlamış, gelişmeler neticesinde M. 17 Mayıs 747 yılında parolaları giydikleri siyah elbiseler olan Ehl-i Beyt taraftarları, Türkistanlı Eba Müslim'in etrafında toplanmıştı. Zamanın geldiğini anlayan Ebu Müslim, Emevî idaresine açıktan isyan etti. Gelişmeleri duyan Emevîlerin Horasan valisi Nasır, bir süvari birliğiyle isyanı bastırmaya çalıştıysa da gönderilen birlik Müslim tarafından bozguna uğratıldı. M. 15 Ocak 748'de Müslim ordusuyla Merv'e girdi.

Merv'de İbrahim'e biat alan Eba Müslim, taraftarlarına özetle şu sözleri söyledi; "Size Allah'ın kitabı, Peygamberin sünneti ve Allah'ın elçisinin ailesi Ehl-i Beyt'in hakkını savunan şahsa itaat etmenizi tavsiye ediyorum. Ayaklarınızın altına serilmiş düşmanlarınıza bile kötülük yapmamanızı tavsiye ediyorum".[5] Dedi.

Horasan ve civarını baştan başa hâkimiyeti altına alan Eba Müslim, bu hareketi ile Emevîlerin Irak'taki egemenliğine son verdi. Böylece Emevî devleti tarih sahnesinden çekilerek, yerine Ebu Abbas'ın başkanlığında Abbâsî devleti M. 750. yılında kurulmuş oldu.

Abbâsî devletinin kuruluşunda büyük emeği geçmiş olan Eba Müslim Horasanî, bir halk kahramanı olarak çok sevilirdi. Gücünden korkulduğu için Abbâsî Halifesi Mansur tarafından Mısır'a vali tayin edilerek merkezden uzaklaştırılmak istenmiştir. Mansur'un hilesini sezen Eba Müslim, "Horasan'da bizim yurdumuzdur" diyerek verilen görevi kabul etmemiştir. Müslim bir müddet sonra, birçok arkadaşlarıyla birlikte hile yoluyla M. 755 yılında saraya getirilerek, halifenin huzurunda acı bir şekilde öldürülmüştür.[6]

Eba Müslim ihanete uğradığını anlayıp ölmeden önce şöyle demiştir:

Onlar, şerrinden emin oldukları için, dostlarından uzak durdular.

Düşmanlarını kazanmak için kendilerine yakın tuttular.

Yakın tuttıkları düşmanları hiçbir zaman dost olmadı.

Ancak uzak durdukları dostları da düşman oldu.

Herkes düşman safında toplanınca yıkılmalar mukadder oldu.

Asıl adı Abdurrahman olan Eba Müslim Horasanî'nin o dönemler Merv'e bağlı Mahan şehrinde oturan Kayı boyuna mensup olduğunu, bazı tarih kitaplarının kayıtlarında öğreniyoruz. Bilindiği üzere, arazi darlığı ve Cengiz Han'ın baskısıyla Anadolu'ya göç eden Kayı Türkmen aşireti, Osmanlı Devleti'ni kurmuştur.[7]

Yıllarca Emevîler'in baskı ve zulmünden ezilen Ali oğulları, Ebu Müslim Horasanî'nin öldürülmesiyle birlikte akrabaları olan Abbasîler'in katı bir baskısıyla karşı karşıya kaldılar. Özellikle Medine'de oturan Ali oğulları, Abbasîler tarafından sürekli takip ediliyordu. Bu insanların bir yerden bir yere gitmeleri dahi izine bağlanmıştı. Baskılardan iyice bunalan Ali oğullarının isyanı Abbasi yöneticileri tarafından şiddetlice ve acımasızca bastırılıyordu. Bir müddet sonra, Abbasi halifesi olan Memun'un anasının Horasanlı bir Türk olması, Ehl-i Beyt ve taraftarlarını oldukça rahatlatmıştı. Bu durumu fırsat bilen Memun, Ehl-i Beytin sekizinci İmamı Ali Rıza'ya bir mektup yollayarak İmamın lehine hilafetten çekileceğini bildirdi. Memun'un hilesini sezen İmam Rıza, teklifi defalarca reddetmesine rağmen, Medine valisi Reza b. Dehhak'a emir veren Memun, İmam Rıza'yı saygıda kusur etmemek şartıyla ve çok sevildiği için halktan gizleyerek Basra ve Ahvaz yoluyla Merv'e getirmesini istedi.

İmam gitmek istemedi ise de mecbur kalınca Medine'de dedesi Hz. Peygamberin mübarek kabrini ziyaret etti. Oradaki akrabalarıyla vedalaştı. M. 816 yılında vali ile birlikte Mekke'den yola çıkan İmam Rıza'yı Merv'e yaklaşıncı başta halife Memun olmak üzere, devletin ileri gelenleri ve Ehl-i Beytten birçok insan, yolda karşılayıp saraya getirdiler.[8]

Yukarıda belirttiğimiz gibi ülkesindeki karışıklıklardan dolayı hiç vakit kaybetmek istemeyen Memun, hilafeti Ali Rıza'ya vereceğini bildirdi. İmam bu teklife şiddetle karşı çıktı ise de Memun ısrarından bir türlü vazgeçmedi. Sonuçta "Allah'ın hükmüne rıza göstermek lazımdır" diyen İmam Rıza, Memun'un teklifini kabul etmek zorunda kaldı. Bazı anlatımlarda İmam'a Rıza ünvanının bu olay sonrası verildiği söylenir. Böylece Memun bir hayli rahatlamış oldu. Ehl-i Beyt'in Türkler tarafından sevilip sayılması, halkın Hz. Peygamberin torunlarına aşırı muhabbeti geçici de olsa Abbasîler lehine bir rahatlama sağlamıştır.

İmam Ali Rıza'nın vefat ettiği dönemde önemli görevlere getirilen Türkler, zaman içinde Abbasi yönetiminde söz sahibi olmaya ve kendilerini kabul ettirmeye başlamışlardır. Bu nedenle de İmam Ali Rıza'ya Horasan fatihi denilmiştir.

Arap Ordusu saflarına katılan Türkler Abbasi ordu kademelerinden yükselip başarı sağladıktan sonra İslamiyet'le tanışmışlar, ayrıca o sıralar ticaret amacıyla Türkistan'a giden tüccarlar ve Ehl-i Beyt'ten imamlar da İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Ehl-i Beyt ile Türkler'in birliktelikleri neticesinde, eski dini anlayışlarını bırakarak Müslümanlığı kabul etmiş olan Türkler, bu yeni dini oba oba, oymak oymak çeşitli derecelerde benimsemişler. Şehir merkezlerinde bütün şartlarıyla benimsenip yerine getirilen İsam dini, eski gelenek ve göreneklerin henüz canlılığını yitirmediği göçebe toplumlarda ise, eski din ve inanışlarla yoğrularak kabul edilmiştir.[9]

Yine bu geçiş sürecinde coğrafi yapının elverdiği çalışma şartlarının oymak, töre ve geleneklerinin yanı sıra, Türk bilge kam'larının o günkü dünya görüşleri doğrultusunda İslamiyet'i algılama ve uygulamadaki etkisi de yadsınmamalıdır.

Türklerin eski dini Şamanilikte ruhun ölmezliği Tanrıya ve ecdada kurban sunma inançları İslamiyette daha gelişmiş olduğundan bu inançlar Türkler arasında kolay benimsenebiliyordu. Kerâmet sahibi her derde deva bulan gaipten haber veren müşkülleri çözen bilge Türk kamlarının yerini İslâmın tasavvuf önderleri evliyalar ile imamların almasında da zorluk çekilmiyordu.

Bu geçiş neticesinde Türk Ata, Dede ve Babaları, Şamanlara, Evliyalara, hem de İmamlara benziyordu. Bu sebeptendir ki, Türk Alp (kahramanları) yine zaman içinde İslami bir kimlik kazanarak, Alp-Eren ismiyle kutsileştirilmiştir.[10]

Sonuç olarak, 681'de Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi sonucu, Türkistan'a göç eden Ali oğullarının lehine Horasan ve Maverâünehir bölgelerinde derin bir itibar oluşmuştu. Ehl-i Beyt ve Türkler arasında öteden beri var olan bu iyi ilişkiler, İmam Ali Rıza'nın vefaht tayiniyle doruk noktasına ulaşmış bulunuyordu.

Bu iki topluluğu dikkatle izleyen Abbasi halifeleri Ehl-i Beytten İmam Naki'yi Samarra'ya getirterek, çoğunluğu Türk asker ve komutanlardan oluşan bölgeye yerleştirdiler. Samarra'da zorunlu oturmaya tabi tutulan imamlar, Kur'an'ın Türkçe anlamını Hz. Peygamberin sünnetini, İslâm'ın temel prensiplerini sade bir dille Türklerle anlatıyorlardı. Sevgi ve saygıya dayalı bu birlikteliğin müspet yönde geliştiğini gören Türkler, Onbirinci İmama Asker yani (bizden) diye hitap etmişlerdir.

Horasan Fatihi İmam Ali Rıza'yla genişletilen Ehl-i Beyt'in Türkleri İslâmlaştırma siyaseti, Arap ırkçılığını öngörmeyen evrensel bir İslam inancıydı.

Çünkü Hz. Muhammed Kur'an'ın deyimleriyle, yalnız Arapların peygamberi değil, bütün insanlığın peygamberi idi.

Kur'an ve Hz. Peygamberin söylem ve düşüncelerini kendilerine rehber edinen Ehl-i Beyt, içiçe birlikte yaşadıkları Türklerle, Mevali (köle) gözüyle bakmamışlardır. Türk dilini çok iyi bilen bu imamlar, zaman içinde daha da ileri giderek kız alıp vermek suretiyle Türklerle akrabalık bağlarını kuvvetlendirmeye büyük çaba sarfetmişlerdir.

AHMED YESEVİ

Bu akrabalık neticesinde Türkistan'ın Sayram şehrinde Hz. Ali soyundan İbrahim'in oğlu olan Ahmet Yesevi adıyla büyük bir gönül adamı doğup yetişmiştir.[11]

Ahmet Yesevî, Orta Asya Türkleri arasında İslamiyetin yerleşip genişlemesini sağlayan büyük bir mutasavvıf ve gönül adamıdır. Türkler'i savaş ve zora dayalı İslâmlaştırma siyasetine karşı, Yesevî bunu tasavvuf yoluyla yapmayı başarmıştır. Onun en belirgin özelliği İslam inancını Türk'ün gelenek ve

inaniş üslubuyla birleştirmiş olmasıdır.

Ahmet Yesevi'nin en belirgin özelliği, İslam inancını Türk'ün gelenek ve inaniş üslubuyla birleştirmiş olmasıdır. Yesevi ibadet toplantılarında Türk ananesinde olduğu gibi, kadınlarla erkeklerin bir arada bulunmaları ve dini ibadete katılmaları, yüksek bir terbiye ve ahlak seviyesi oluşturmuştur. Türkçe söylemeye ve konuşmaya özen göstermiş. Söylemiş olduğu hikmetleriyle de bu düşüncesini açıkça ortaya koymuştur.[12]

Hoş görmemekte âlimler sizin dediğiniz Türkçeyi

Âriflerden işitsen açar gönül ülkesini

Ayet, hadis anlamı Türkçe olsa uygundur

Anlamına yetenler yere koyar borkünü.[13]

Diğer yandan Allah'a varma yolunda coşkunluk ve heyecan duyanların bu heyecanlarını şiir, musiki, saz ve semah ile ifade yolunu açtığından, Türk milletinin ruhunda İslam inancına büyük yakınlık göstermesini sağlamış, katı yobazlığa ve taassuba yönelişleri ise geniş hoşgörüsüyle önlemiş ve yumuşatmıştır. Bir şiirinde:

Kul Hâce Ahmed bendeyim diyip vurma sen laf;

Riya ile kıldığın taatların hepsi güzaf;

Şeriatte, tarikatte işin hilaf;

Ahirette yalancıları üryan kılar.[14]

*

Dervişim deyip ibadet eyler halk içinde

Riya eyleyip dolaşır durur ara yerde

Allah için ibadet eden hani nerde

Gerçek dervişler dağ ve ovayı mekân eyler.

Ahmet Yesevi, aynızamanda büyük bir Hallâcı Mansur hayranıdır. Hikmet adı verilen şiirlerinin genelinde Munsur'u dile getirir. Alevi öğretisindeki Cem töreninin en önemli aşamalarından biri de Dar-ı Mansûr'dur. Bektaşî tarikatına mensup olanların taktıkları teslim taşı on iki hilal şeklindedir. Bu taşın kaytanı Hallâc-ı Mansûr'u temsil eder.[15]

LOKMAN PERENDE

Şeyh Lokman Perende Türkistan'ın doksan dokuz bin pîrinin pîri Hâce Ahmed Yesevî'nin halifelerindendir. Lokman-ı Perende-i Kaşânî on yedi yaşında gelip, Hoca Ahmed Yesevî Dergâhında 5'inci post-nişin olan Yahya'yı Kuhistânî'ye biat edip hizmetinde bulundu.[16]

Asrının muhtarı ve faziletli kerametleriyle Horasan vilayetinin önde gelen müşşidi idi. Perendelik hizmetini ona, Muhammed Hanefi oğlu Ahmed Yesevî vermişti.[17] İmam Cafer Sadık Hazretleri kendi mubarek hırkasını Bayezid Bestâmî eliyle Şeyh Lokman'a gönderdi. Bektaş'ın babası Sultan İbrahim ona Hacı Bektaş'ı zahir ve batın ilimlerini öğrenmesi için verdi.[18]

Lokman Perende'nin Herat'ta çok meşhur bir tekkesinin bulunduğu ve orada gömülü olduğu, zengin vakıflara sahip olduğu bildirilir.[19] Lokman Perende'nin ulu dergâhını kâfir askerlerinin talan ettiğini, yerinde otlar bitirdiğini son dönem ortaya çıkan kaynaklar bize bildirmektedir.[20]

HACI BEKTAŞ VELÎ

Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya geldiği çağ olan XIII'ncü yüzyılda Anadolu Moğol zulmünün meydana getirdiği karışıklıklar içindeydi.

Buna Selçuklu yöneticilerinin taht kavgaları ve basiretsizlikleri de eklenince çok yönlü kısıka alınan halk çaresiz ne yapacağını bilemez bir durumdaydı. Ayrıca devletin resmi dilinin Arap ve Farsça oluşu kanayan yarayı daha da azdırarak sarayla halkın arasında iyice açmıştı.

Böyle bir ortamda Türkistanlı Hoca Ahmed Yesevî'nin düşünceleriyle Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e (Hacın) (Hacıbektaş)'a yerleşmiş, ezilen, hor görülen Türkmenleri etrafına toplayıp aydınlatmış, onlara iyiyi doğruyu, gerçeği, dostluğu ve kardeşliği telkin etmeye başlamıştır. Türk diline değer verip dua ve niyazların Türkçe yapılması için var gücüyle çalışan Hacı Bektaş Velî'nin dünya görüşünde tasavvufi öğüt ve anlayışında ırk, dîn, dil ve mezhep ayrılıkları yoktur. Onun bu konulardaki tek ölçüsü tüm inançlara ve yetmişiki millete aynı mesafede yaklaşmaktır.

Güçlü bir ahlâk sistemini ön planda tutan Velî, yaşamında ve görüşlerinde miskinlik, başkalarının sırtından geçinme ve tembelliğe hiçbir zaman pirim vermemiştir. Çalışkanlık, atılganlık ve azimle vatan sevgisini aile bağlarıyla kuvvetli tutmaya özen gösteren Hacı Bektaş Velî, bu meziyetleriyle kendisinden önceki dönemlerde ortaya konulmuş inanç esaslarını eski Türk töreleriyle yoğurarak çağının şartlarına göre yorumlayıp Anadolu halkının aydınlanmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Ehl-i Beytin eşitlik hoşgörü muhabbete dayalı yorumundan alan Türkler, yüce Peygamberin önderliği koşuluyla, Hz. Ali ve evlatlarının İslâm anlayışını benimseyip kabul etmişler ve bu güne kadar getirmişlerdir.

Hacı Bektaş Velî'nin Kitab'ul Fevaid, Şathiye, Şerhi Besmele, Fatıha Suresi tefsiri adlarıyla bilinen eserlerinin yanı sıra ünlü eseri Makâlat'ında o şöyle der; "Bilesin ki Yüce Allah'a gedin yollar yaratılanların nefesleri sayısındadır. Gerçeğe ulaşımış kişiler bu dört mertebesi bulunan şeriat, tarikat, marifet, hakikatı bilmesi gerekir.

Anadolu'nun manevi ve maddi önderi Ulu Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin ilk defa burada yayınlanan bir şiiri: [21]

Biz Âdem'den evvel nur olduk geldik

Nuh ile tufanda var olduk geldik

Milleti İbrahim neslinden olup

Eşref-i mahlûkat denen cevherin.
Otağımız arslanların remzidir
Kucağımız ceylanların kenzidir
“Lâ fetâ illâ Ali lâ Seyfe illâ Zülfikar”
Şehid-i Kerbelâ sunsun kevserin.
Fatıma'ya salât selâm getirin
Hasanü'l-Müctebâ olsun rehberin
Hacı Bektaş Âl-i âba neslidir
Kur'an'da hatmolan şol Peygamberin.

[1] Wambri A. *Tarih-u Buhara*, s. 66, 1995.

[2] İbn. Esir, *El kamil*, c. 5, s. 229 ve 247; Mesudi, *Murucu'z-Zeheb*, c. 3, s. 220-221.

[3] Claude Cahen, *İslamiyet*, s. 57.

[4] Ebu (Eba)Müslim'in babası Horasanlı Esed, Ehl-i Beyt taraftarı olduğu için Haccac şehit etmiştir. Bu sırada üç yaşlarında olan Ebu Müslim'i ise Haccac tarafından gözlerine mil çekilen annesi Kelime büyütüştür. Abbasoğullarından İbrahim'in hizmetine giren Müslim, verdiği mücadele neticesinde babasını katleden Emevî hanedanını ortadan kaldırmayı başarmıştır. (Hüseyn Hüsni Radu, *El Kitabı Eba Müslim*, s. 5-6)

[5] Nuri Ünlü, *İslâm Tarihi*, c. 1, S. 220.

[6] Mesudi, *Murucu'z-Zeheb*, c. 3, s. 302-305; Yakubi Tarihi, c. 2, s. 366-368.

[7] Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, Kayhan Atik, s. 153-318.

[8] Mesudi, *Murucu'z-Zeheb*, c. 3, s. 18.

[9] Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik-Bektaşîlik*, s. 203.

[10] Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti*, s. 151.

[11] Hazini, *Cevahirül Ebrar min Emvâcil Bihar*, s. 66.

[12] Ahmet Yesevî, *Hikmetler*, Haz. İbrahim Hakkulov, Çev. Erhan Sezai Toplu, M.E.B. Yay. İst. 1995, s. 28.

[13] Hayati Bice, a. g. e. s. 92.

[14] Kemal Eraslan, *Divan-ı Hikmetten Seçmeler*, s. 217

[15]. Ahmet Ö. Erdönmez, *Bursa Defteri*, s. 133.

[16] Sahih Ahmed Dede, *Mecmuatü't-Tevarih-i'l-Mevleviyye*, s. 128.

[17] Vilayet-nâme, Haz. Abdülbâki Gölpınarlı, s. 5.

[18] Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *Kitabü't-Târih-i Kühnü'l-Ahbâr*, s. 88-89.

[19] Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 51-52.

[20] Baki Yaşa Altınok, “Hacı Bektaş Veli Hakkında Yazılmış Bir Menakıbnâme ve Bu Menakıbnâmede Belirtilen Anadolu'daki Alevi Ocakları” *Gazi Üni. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz 2003/27, s. 182.

[21] Hacı Bektaş Veli'nin bütün şiirleri yakında tarafımda yayınlanacaktır.